# Forskningstendenser i politisk videnskab i Danmark 1960—1975

*P. Nannestad*

Dette bidrag er en forkortet og oversat version af en artikel, som vil fremkomme på engelsk i Scandinavian Political Studies, vol. 12, 1977.

## 1. *Indledning*

Som optakt til et forsøg på en redegørelse for nogle aspekter af de sidste 15 års udvikling inden for dansk politologisk forskning ville det vel være naturligt at forvente et forsøg på en nærmere bestemmelse af denne fremstillings genstand. Udover nogle få bemærkninger skal der imidlertid på dette sted ikke gøres nogle bestræbelser på at fastlægge, hvad der retteligt burde inkluderes under begrebet politisk videnskab, og hvad der burde holdes udenfor.

De vanskeligheder, forsøg på at skelne mellem politisk videnskab og anden samfundsvidenskab på grundlag af et *indholdsmæssigt kriterium* er behæftet med, er for velkendte til, at dette punkt skulle behøve at uddybes meget. Opdelingen i politisk videnskab og anden samfundsvidenskab er ikke noget naturgivet, men alene bestemt traditionelt eller af forestillinger om hensigtsmæssig arbejdsdeling. Følgelig er en indholdsmæssig afgrænsning normalt vanskelig at foretage, og dette tør antages at gælde for dansk politisk videnskab i særdeleshed på grund af dennes relativt unge alder. Det tidsrum, som den foreliggende oversigt skal dække, overlapper næsten fuldstændigt den politiske videnskabs samlede levetid som en uafhængig akademisk disciplin i Danmark i nyere tid. På forhånd kan det vel antages, at det, der har præget udviklingen i denne periode, netop har været forsøg på at definere og fastholde en faglig identitet, eller med andre ord forsøg på at afklare, hvordan man ville afgrænse den nye videnskabs arbejdsområde. At begynde denne oversigt med en indholdsmæssig fastlæggelse af politisk videnskab ville da – set i relation til det historiske forløb – være at vende tingene på hovedet.

En *institutionel afgrænsning* af politisk videnskab ville imidlertid næppe kunne blive mere tilfredsstillende. Som en grov tilnærmelse til Carl J. Friedrich's og Thomas L. Kuhn's[1]) forestillinger om en »scientific community« som definitionsgrundlag for videnskab kunne man tænke sig simpelthen at afgrænse politisk videnskab som den videnskab, der bliver drevet inden for rammerne af de universitetsinstitutter, der har fået overdraget det formelle, akademiske ansvar

1. Carl J. Friedrich, *Man and His Government*, New York, 1963, pp. 6–7.
Thomas L. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, 2nd ed., Chicago 1972.

for dyrkelsen af denne disciplin i forskning og lære. Men medarbejderne på disse institutter udgør en fagligt set yderst heterogen gruppe, omfattende bl. a. økonomer, sociologer og historikere. Nogle af disse har taget springet over i den nye disciplin og er engageret i, hvad man næsten uanset kriterium ville betegne som politologisk forskning. Andre har imidlertid bestemt og bevidst afstået fra noget sådant. Ikke alt, hvad der produceres inden for rammerne af institutterne, kan således med rette og uden videre henregnes til politisk videnskab[2]), og i en række tilfælde ville en sådan etikette antagelig endda være højst uvelkommen. Samtidig må det erkendes, at en del forskning, der drives uden for institutternes rammer, enten i høj grad ligner det, man holder på med inden for disses mure, eller i øvrigt beskæftiger sig med emner, som den politologiske forskning er kommet til at betragte som »sine«. Dette gør sig selvfølgelig klarest gældende i forhold til andre samfundsvidenskabelige discipliner, som f. eks. vedr. en række vælgeradfærdsundersøgelser fra Sociologisk Institut ved Københavns Universitet[3]), men det gælder efterhånden også for en del af de aktiviteter, der foregår inden for discipliner, overfor hvilke politisk videnskab normalt ikke har haft afgrænsningsproblemer, som f. eks. nordisk sprog og litteratur[4]). På baggrund af den stigende anvendelse af sociologiske synsmåder inden for de egentlige humanistiske fag[5]) må det antages, at arbejdsdelingen imellem humaniora og samfundsvidenskab, herunder politisk videnskab, vil blive mere og mere udvisket. »The scientific community« inden for politisk videnskab er allerede i dag ikke kongruent med de eksisterende organisatoriske opdelinger og vil tilsyneladende blive det i endnu mindre grad fremover.

Der er således ikke nogen bekvem og tilfredsstillende vej uden om afgrænsningsproblemet, og det er da af rent pragmatiske grunde, at udgangspunktet og den hovedsagelige referenceramme for denne fremstilling vil være institutterne for politsik videnskab (uanset benævnelse) og den forskning, der foregår der, suppleret med et indholdsmæssigt kriterium stort set sammenfaldende med det, der ligger til grund for opbygningen af bibliografien i Scandinavian Political Studies.

I sidste instans vil afgørelsen af, hvad der skal tages med i en sådan oversigt, og hvad der skal udelades, dog altid være personlig, og det resulterende billede kan da heller ikke betragtes som rent beskrivende. Det vil også altid reflektere et personligt syn på, hvad der var af betydning – eller bare af interesse – i udviklingen i dansk politologisk forskning i den omhandlede periode.

2. Således vil f. eks. undersøgelser af ungdommens alkohol- og tobaksvaner eller af landhusmødres indkøbsvaner som regel ikke blive anset for at omhandle politologiske emner. (Begge undersøgelser er foretaget inden for de institutionelle rammer af Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet).
3. F. eks. Erik Høgh, *Vælgeradfærd i Danmark 1849–1901. En politisk sociologisk analyse*, København 1972.
4. Jfr. f. eks. Frands Mortensen, *Kommunikationskritisk analyse af 22-radioavisen*, Grenå 1972.
5. Denne udvikling afspejles tydeligt i *Tværfagsrapport 1973–75*, udgivet af Det humanistiske Fakultetsstudienævn, Århus Universitet, 1976.

Ved siden af disse vanskeligheder med at afgrænse fremstillingens egentlige genstand nøjagtigt, må en anden årsag til manglende præcision nævnes her i begyndelsen. Det, der i det følgende vil blive lagt vægt på, er, *hvad* man har beskæftiget sig med i dansk politologisk forskning i den foreliggende periode, og *hvordan* man har gjort det, dvs. de problemstillinger og de referencerammer (generelle teorier, begrebsapparater, begrebsskemaer; disse betegnelser vil blive brugt nogenlunde i flæng), der har været centrale under den politologiske forsknings fremvækst. Uheldigvis udgør problemstillinger og referencerammer dårlige »data«, afhængige som de oftest vil være af personlige tolkninger. Ydermere er nogle af de begreber, der normalt bruges, når politisk videnskab diskuteres, og som det ikke synes muligt eller hensigtsmæssigt at erstatte med andre – f. eks. begreber som »behavioralisme«, »positivisme« eller »kritisk videnskab« – så mangetydige og uklare, at de til tider kan forekomme fuldstændig tomme. Tågede kendsgerninger og uklare begreber tilsammen lægger snarere op til fejende generalisationer end til præcision.

## 2. *Begrebsapparater og referencerammer*

I forsøget på at skitsere nogle hovedaspekter af teoriudviklingen inden for politisk videnskab i den foreliggende periode bør man holde sig to ting for øje. For det første repræsenterede politisk videnskab et novum i den danske akademiske verden, da den blev institutionaliseret i 1958. En faglig tradition, man kunne falde tilbage på, eksisterede ikke for denne disciplin[6]). For det andet tog dansk politisk videnskab sin begyndelse ét sted, og den forblev som organiseret disciplin temmelig længe begrænset til dette sted. Det medfører, at vi på to fremstillingsmæssigt ofte vanskelige punkter kan springe over, hvor gærdet er lavest: Der behøves ikke at tages noget hensyn til en »traditionalistisk skole« og dennes rolle i dansk politisk videnskab, og for en ikke ringe del af den her betragtede periodes vedkommende vil det ikke være en for grov forenkling rask væk at behandle dansk politisk videnskab som en enhed i stedet for at gå ind i langtrækkende overvejelser over, hvorvidt disciplinen er karakteriseret ved eksistensen af en enhed af forskelligheder eller af forskellige enheder.

Da politisk videnskab var kommet i gang som en akademisk disciplin ved universitetet i Århus i 1958, var en af de første opgaver, dens »founding fathers« fandt sig konfronteret med, tilvejebringelsen af en rimelig afgrænsning af studieobjektet i teori og praksis og udviklingen – eller fremskaffelsen – af en brugbar teoretisk ramme, inden for hvilken objektet kunne studeres. Da der til denne

6. En sammenfattende redegørelse for, hvad der overhovedet eksisterede af reminiscenser om en dansk politisk videnskab, er givet i Sven Henningsen og Erik Rasmussen, »Political Research in Scandinavia 1960–65: Denmark«, *Scandinavian Political Studies*, vol. I, Oslo 1966, pp. 254–257. Men det fremgår tydeligt af denne redegørelse, at der langt fra er tale om en sammenhængende, bæredygtig tradition.

opgaves løsning som nævnt ingen hjælp var at hente i den akademiske tradition, og da man tilsyneladende fra begyndelsen ikke har ønsket at lade disciplinen vegetere hen som et appendiks til historie, økonomi eller jura, blev impulser udefra af afgørende betydning, og herunder først og fremmest påvirkninger fra amerikansk politisk videnskab. De tydeligste forbindelseslinier kan i denne sammenhæng trækkes til Arnold Brechts og David Eastons arbejder[7]).

Uden at prætendere at ville forklare, hvorfor det netop blev disse to enkeltpersoner, der kom til at påvirke den teoretiske udvikling i de tidlige faser af dansk politisk videnskab så stærkt, skal der her dog peges på visse faktorer, der antagelig har været med til at skabe baggrunden og bane vejen for deres tankers hurtige indtrængen og absorption. F.s.v. angår Brechts metavidenskabelige synspunkter kan det således påpeges, at meget i dem – omend ingenlunde alt[8]) – passede godt ind i det herskende »filosofiske klima« og de dengang rådende videnskabsteoretiske opfattelser, som var overvejende angelsaksisk-neopositivistisk orienterede og havde været det et stykke tid allerede[9]). Ejheller falder det vanskeligt retrospektivt at forstå den tiltrækningskraft, Eastons sidenhen berømte definition af politik måtte udøve. Den kunne jo – det var før »A Systems Analysis«[10]) var udkommet – tolkes som om den indebar en afgrænsning af politik uden reference til statsorganer eller formel myndigheds- eller magtudøvelse. Takket være nogle af dansk politiks karakteristiske træk, specielt i forbindelse med reguleringen af arbejdsmarkedsforholdene, måtte ethvert forsøg på at basere difinitionen af politik på henvisninger til »statsorganer« eller formaliseret myndighedsudøvelse have forekommet obsolet. Her blev der da præsenteret en begrebsbestemmelse som var som skræddersyet til danske forhold i denne henseende.

Vi kan således sige, at dansk politologi allerede relativt tidligt havde tilegnet sig sit sjibbolet[11]): Den »autoritative fordeling af værdier med gyldighed for et samfund« og »Det politiske system«, som formuleret af Easton, og »værdirelativismens« hovedsætninger, som formuleret af Brecht.

Men kom disse ting nogensinde til at fungere som andet og mere end et sjibbolet? Det er ikke meningen her at bidrage til, endsige genoplive, diskussionen om værdirelativismen og dennes virkelige eller påståede funktioner. Derimod kan det være på sin plads at overveje den rolle, Eastons teoretiske arbejde har

7. Arnold Brecht, *Political Theory*, Princeton 1959. David Easton, *The Political System*, New York 1953. Formidlingen af begges tanker er i overvejende grad sket igennem Erik Rasmussens fremstillinger, se note 8).
8. Se f. eks. for værdirelativismens vedkommende omtalen af Justus Hartnacks indstilling i Erik Rasmussen, *Komparativ Politik I*, København 1968, pp. 37–38.
9. Den mest fremtrædende filosofiske repræsentant for en dansk positivisme turde være Jørgen Jørgensen, professor i filosofi ved Københavns Universitet fra 1926 til 1964.
10. David Easton, *A Systems Aanalysis of Political Life*, New York 1965. En vis skuffelse over det synspunkt, der tilkendegives i bogen, kan spores i Erik Rasmussen, »Some Comments on the Concept of the Political System«, *Scandinavian Political Studies*, vol. V, Oslo 1970, pp. 11–19.
11. Dommerbogen 12:6: »Og når han da sagde Sibbolet, fordi han ikke kunne udtale ordet rigtigt, greb de ham og huggede ham ned ved Jordans vadesteder«.

spillet for udviklingen inden for den politologiske forskning i Danmark, dels fordi det mig bekendt ikke i nogen større udstrækning er blevet forsøgt endnu[12]), og dels fordi den udvikling, der synes at tegne sig, kan forekomme symptomatisk eller paradigmatisk for den rolle, flere af 50'ernes og 60'ernes forsøg på at konstruere de store sammenhængende referencerammer for politologien kom til at spille. Der vil her dog kun blive gjort opmærksom på nogle punkter, som måske kunne indgå i en systematisk undersøgelse af dette spørgsmål. En sådan undersøgelse ville givetvis kræve mere plads, end der står til rådighed for denne fremstilling.

I forsøget på at besvare spørgsmålet om, hvilken indflydelse Eastons arbejde faktisk har haft på dansk politoligisk forskning, hæmmes man unægtelig noget af, at det, givet karakteren af Eastons værker, kan være vanskeligt at sige, hvad det i grunden var, der var hans hovedærinde, og om det forblev uændret igennem tiden. Man kan således let komme i den lidt uheldige situation at påvise, at Eastons tanker i den ene eller anden henseende ikke har haft denne eller hin indflydelse, samtidig med at det måske slet ikke har været meningen, at de skulle have haft den. Ikke desto mindre forekommer der at være visse ting, som det kan være værd at dvæle ved.

Man kan således med en vis rimelighed henvise til, at udviklingen i dansk politologisk forskning, som den tegner sig, når man ser på projekter og publikationer over tid, ikke synes at være forløbet radikalt forskelligt fra, hvad man har kunnet iagttage andre steder, hvor Eastons referenceramme var knap så fremherskende. Man kan også pege på den omstændighed, at selv om meget af den politologiske forskning i Danmark faktisk kan klassificeres i overensstemmelse med kategorierne i Eastons begrebsapparat, så er det kun en meget ringe del – om overhovedet nogen – hvorom man kan sige, at den direkte og utvetydigt udspringer af eller er afledt fra den Easton'ske referenceramme, og at hele Eastons sammenhængende begrebsinstrumentarium kun i yderst begrænset omfang er blevet anvendt som analyseapparat i konkret politologisk forskning[13]).

Et andet punkt, som kan vække mistanke m.h.t. hvilken faktisk indflydelse på forskningens retning, der må tilskrives Easton, har at gøre med den tilsyneladende lethed, hvormed hans tanker blev accepteret og igennem længere tid opretholdt og forsvaret som en hjørnesten i dansk politisk videnskab. Dette kunne naturligvis eventuelt tilskrives en – ellers ganske sjælden – enighed inden for den fremvoksende profession om begrebsapparatets fortræffeligheder. Men det kunne lige så vel også tages som udtryk for, at ingen af fagets dyrkere kom

12. Jfr. dog en specialeafhandling af Morten Kelstrup, som imidlertid i mindre grad er baseret på overvejelser over det Easton'ske begrebsapparats faktiske anvendelse.
13. Et eksempel på et forsøg på en sådan anvendelse er dog gjort i Palle Svenssons analyse af Socialdemokratiet i 30'erne som et parapolitisk system, jfr. Palle Svensson, »Support for the Danish Social Democratic Party 1924–39 – Growth and Response«, i *Scandinavian Political Studies*, vol. IX, 1974, pp. 127–146.

til at føle sig stærkt nok hæmmet i sine udfoldelsesmuligheder af den Easton'ske referenceramme til at starte en revolte mod dens dominans, men at tværtimod alle fandt sig i stand til under denne paraply at forfølge deres specielle forskningsinteresser. (Da en slags revolte omsider kom, var det næppe Easton per se, der var hovedskydeskiven). I samme forbindelse kan det også være relevant at henvise til en vis udvanding af referencerammen, som ledsagede dens overtagelse i dansk politologi. For det første gik »aspektsynspunktet« ofte meget hurtigt tabt, hvorved »det politiske system« kom til at stå tilbage som en løs ramme omkring en i det væsentlige traditionel og institutionel beskrivelse og analyse af politiske forhold. For det andet blev der sjældent gjort meget ud af den særlige »systems persistence« orientering, som specielt blev fremtrædende i Eastons senere værker. Inden for en således redefineret referenceramme kunne enhver finde en plads, hvor han kunne føle sig tilpas.

Men selv om denne opfattelse er rigtig – hvad jeg tror, den er – og Eastons arbejde således i meget ringe grad har virket i egentlig forstand styrende på dansk politologisk forsknings udvikling, uanset dets »officielle status« i dansk politisk videnskab, så er dermed ikke hele historien fortalt. Vi ved, at man ikke kan nøjes med at se på de beslutninger, der bliver truffet, når man vil afgøre indflydelsens omfang. Også og måske netop beslutninger, som *ikke* bliver truffet, tæller med. Vil man således påstå, at overtagelsen af Eastons tankegods i begyndelsen – og den måde, det skete på – ikke i sig selv var medvirkende til at fastlægge dansk politologisk forsknings kurs i enkeltheder, så kommer man heller ikke uden om at medgive, at Easton kan have haft stor værdi for dansk politisk videnskab, *netop* fordi overtagelsen af hans referenceramme ikke betød, at forskningen blev styret ind i bestemte blindgyder, eller at der blev lukket af for en række indfaldsvinkler, men at den tværtimod medførte store muligheder for at operere med vidt forskellige middle-range theories[14]) inden for forskellige forskningsområder i politisk videnskab.

Efterhånden som politisk videnskab spredtes som akademisk disciplin, opstod der naturligt nok også en del forskelle m.h.t. de anvendte referencerammer. Easton kom således tilsyneladende aldrig til at spille den samme prominente rolle ved det københavnske institut som i Århus. Men også der var det dog i begyndelsen system-betragtninger, der var i centrum, selv om man nok lagde mere vægt på bl.a. Karl Deutschs mere kybernetisk influerede tankegange. Ikke desto mindre synes det også her at gælde, at det er svært at påvise den direkte sammenhæng imellem den generelle referenceramme og de fleste af de konkrete politologiske forskningsprojekter[15]).

Med en vis forsigtighed kan det da nok fastslås, at det ikke var de altom-

14. Erik Rasmussen, *Komparativ politik I*, København 1968, p. 27.
15. Igen kan det i denne forbindelse anføres, at den politologiske forskning, der drives ved institutterne i København og Århus, ikke forekommer at være radikalt forskellig, og at de differencer, der måtte kunne påpeges, vanskeligt kan udlægges som resultat af overvægten af Easton'ske synspunkter i Århus.

fattende generelle teorier eller referencerammer, man var optaget af op igennem 60'erne, der kom til at sætte deres præg på den politologiske forskning i Danmark i denne periode. Under den sidste del af perioden kan der konstateres en svindende interesse for dem. I stedet for vendte man sig i stigende grad mod de såkaldte »middle-range theories«.

I kraft af forholdet til amerikansk politisk videnskab kan man med nogen ret sige, at den unge danske disciplin fik *behavioralismen* lagt i vuggen, uden selv at komme til at gennemløbe de tidligere faser i den politiske videnskabs udvikling[16]). Men ser man på de gennemførte projekter og de fremkomne publikationer, er det tydeligt, at man ikke med det samme kom til at overtage alle behavioralismens hovedsynspunkter. Dette gælder måske især for spørgsmålet om undersøgelsens *fokus*. Hvis det kan antages, at den behavioralistiske orientering bl. a. indebærer, at hovedvægten lægges på relevant individuel eller gruppeadfærd i stedet for på institutionelt afgrænsede fænomener, så er der en del af dansk politologisk forskning i den foreliggende periode, der i denne henseende ikke kan betegnes som strengt behavioralistisk. På den anden side kan det imidlertid også konstateres, at forskningen op igennem perioden har udviklet sig i en mere behavioralistisk retning.

Der kan peges på flere faktorer som medvirkende til denne udvikling. Indflydelse og reminiscenser fra andre discipliner, så som historie og jura, kan således have virket retarderende i begyndelsen. Endvidere har man ofte gjort opmærksom på den betydning, rådighed over visse ressourcer har haft for det behavioralistiske gennembrud i amerikansk politisk videnskab[17]). Noget lignende kan have spillet en vis rolle i en dansk sammenhæng. Således kræver behavioralistisk forskning oftest visse færdigheder inden for statistik og metodologi. I denne henseende var studiet af politisk videnskab i begyndelsen utilstrækkeligt, og de tidlige danske politologer måtte derfor først erhverve de nødvendige færdigheder, før de kunne vove sig ud i behavioralistisk orienterede projekter. Desuden kræver behavioralistisk forskning også tit store materielle ressourcer, så som penge for interviewundersøgelser og for computertid. Computere i Danmark blev først tilgængelige for en bredere kreds af politologer i begyndelsen af 70'erne, og også penge blev det lettere at opnå efter oprettelsen af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd i 1968.

Men endnu før dansk politologisk forskning havde nået at blive behavioralistisk i grund og bund, begyndte dønningerne, som ledsagede amerikansk politisk videnskabs overgang til den *post-behavioralistiske* æra[18]), at blive mærkbare. For denne post-behavioralisme gælder det vel i grunden som for behavioralismen, at det er lettest at sige, hvad den *ikke* er, og da specielt i sammenligning med den danske udvikling.

16. Erik Rasmussen, *op. cit.*, pp. 49–66.
17. Robert A. Dahl, »The Behavioral Approach in Political Science: Epitaph for at Monument to a Successful Protest«, *American Political Science Review*, 55, 1961, pp. 763–772.
18. Nogle af disse dønninger genspejles i George J. Greeham og George W. Carey (eds.), *The Post-Behavioral Era: Perspectives on Political Science*, New York 1972.

Den »etablerede« retning i dansk politisk videnskab blev, på samme måde som det var tilfældet i USA, genstand for heftig kritik i slutningen af 60'erne. Meget af kritikken og utilfredsheden blev artikuleret af studenter, men der blev ikke tale om nogen organiseret bevægelse. Ingen pendant til »Caucus for a New Political Science« blev etableret. De kritikpunkter, der blev rejst, ville en amerikansk politolog imidlertid have kunnet nikke genkendende til: Værdirelativismens »hulhed« og påståede konservative bias blev kraftigt gennemheglet, og det meste af det, dansk politisk videnskab beskæftigede sig med, blev fordømt som socialt irrelevant og uinteressant. Kritikkens tenor var »radikal« i dette ords specielle amerikanske betydning.

Begyndelsen til det oprør, der sigtede på at vælte behavioralismen og alle dens parafernalia fra piedestalen, var således i slående grad ens i amerikansk og i dansk politisk videnskab. Men derefter skiltes vejene snart. Skønt det må være en grov forenkling, så kan man nok med nogen ret hævde, at oprøret i USA blev integreret i den eksisterende politiske videnskab, både i organisatorisk[19]) og i teoretisk henseende[20]), hvilket kom til at markere overgangen fra behavioralisme til post-behavioralisme. I Danmark derimod udviklede det, der var begyndt som en »radikal« kritik, sig hurtigt over i rent marxistisk retning. En teoretisk frontlinie blev således etableret imellem på den ene side de s.k. »positivister« af alle afskygninger og på den anden side de forskellige marxistiske skoler.

For den, der interesserer sig for skismogenese i sociale systemer, må det være et interessant spørgsmål, hvorfor kritikken af den »etablerede« politiske videnskab i Danmark resulterede i en teoretisk splittelse frem for en form for syntese af det kritiserede og kritikken. At spørgsmålet stilles så skarpt op skal imidlertid ikke tages som udtryk for den opfattelse, at den politiske videnskab i Danmark ikke på nogen måde har ladet sig påvirke af den pludselige renæssance for marxistisk tænkning. Forskere, som ikke hører til den marxistiske lejr, har ladet sig inspirere af begreber og forestillinger af marxistisk provinsens[21]). Ejheller er de to »lejre« hermetisk lukket af mod hinanden. Men enhver, som i danske politologiske publikationer fra de senere år søger efter noget, der kunne minde om den debat, der udspandt sig omkring overgangen fra behavioralisme til post-behavioralismen, vil uvægerligt blive skuffet. En splittelse eksisterer, og der gøres fra ingen side ret meget for at slå bro over den.

Der kan tænkes forskellige grunde hertil. Det kan således måske påpeges, at der i grunden er meget lidt at bygge på for marxister og ikke-marxister i fællesskab, hvis ontologiske eller epistemologiske spørgsmål skal tages alvor-

19. Jfr. Theodore J. Lowi, »The Politics of Higher Education: Political Science as a Case Study«, i George J. Greeham og George W. Carey (eds.), *op. cit.*, pp. 11–36. ...
20. Jfr. 2. udgave af David Easton, *The Political System*, New York 1972.
21. Således efter eget udsagn Ole Karup Pedersen, jfr. hans replik til Sven Henningsens anmeldelse af Ole Karup Pedersens doktordisputats (se note 74)) i *Historisk Tidsskrift* 2, 1975, pp. 379–384.

lige. Man kan også henvise til, at en stor del af det arbejde, marxistiske forskere har præsteret i de senere år, ikke har været, og stadigvæk ikke er, koncentreret omkring emner, som en ikke-marxist vil anse for centrale. Meget arbejde er blevet gjort i forbindelse med omfangsrige »rekonstruktioner« af marxistisk tænkning. Men der er blevet præsenteret meget lidt »realanalyse« af interesse for politisk videnskab. Ikke engang de pludselige og voldsomme hændelser i 1973 og fremover på den politiske scene har afstedkommet meget mere end teoretiske prolegomena til en marxistisk analyse af, hvad der egentlig skete[22]). Denne temmelig a-empiriske indstilling er muligvis blevet styrket af det forhold, at den skole, der hidtil synes at have domineret dansk marxistisk forskning, har været den »tyske« eller »kapital-logiske«, som i højere grad end den konkurrerende »Strukturalistiske« skole synes at medføre en tendens til at lægge stor vægt på yderst abstrakte deduktioner formuleret ved hjælp af rungende germanismer. Hvad grunden så end måtte være, så har marxistisk politologi hidtil ikke udgjort nogen udfordring mod den »etablerede« politiske videnskab på et af dennes mest centrale felter, nemlig empirisk forskning.

Man kan i denne forbindelse også pege på, at der eksisterer en form for institutionel adskillelse mellem danske marxistiske og ikke-marxistiske politologer, hvilket nok i højere grad bidrager til »splendid isolation« end til frugtbare meningsudvekslinger.

Bidrag til en alvorlig ment debat imellem marxistiske og ikke-marxistiske synspunkter inden for dansk politisk videnskab er således hurtigt talte. I denne forbindelse fortjener *Curt Sørensens* arbejde stor opmærksomhed[23]). Hovedemnet for det er den marxistiske teoridannelses specifikke karakteristika, belyst ved teoriudviklingen inden for II. Internationale. Hovedtesen er, at marxistisk teoridannelse karakteriseres ved samspillet mellem teoretisk og revolutionær praksis. Af speciel interesse i denne forbindelse er imidlertid den konsekvent gennemførte konfrontation imellem og diskussion af marxistiske og ikke-marxistiske synspunkter både vedr. epistemologi og vedr. spørgsmål om den sociale orden og dens forandring. Denne diskussion repræsenterer en respektindgydende bedrift, hvadenten man vil være enig i konklusionerne eller ej, og uafhængigt af om man vil tilslutte sig det synspunkt, der ligger implicit i store dele af diskussionen, at Durkheim og de klassiske elitister (Pareto, Mosca) stadig kan tages som repræsentative for ikke-marxistisk samfundsvidenskabelig tænkning, eller dog som de eneste, det er værd at diskutere.

Dansk politologis situation ved afslutningen af den her omhandlede periode kan således siges at være karakteriseret ved eksistensen af to, i mange hen-

22. For meget nylig er der dog udkommet en fremstilling (byggende på et speciale) som forsøger at anvende Poulantzas' teorier på empiriske data om den politiske udvikling i Danmark efter 1973. Undersøgelsen formår ikke at forbinde teori og data på nogen rimelig måde. (Johannes Andersen, *Det borgerlige parlament og de borgerlige politiske partier*, Århus 1976).
23. Curt Sørensen, *Marxismen og den sociale orden*, Århus 1975 (mimeo.).

seender meget forskellige, retninger. På den ene side har vi »positivister« eller »behavioralister«, som i det store og hele synes at have lagt de generelle teorier på hylden til fordel for middle-range theories og empirisk forskning. På den anden side har vi marxistiske politologer, som arbejder med én generel teori – under udelukkelse af alle andre – uden hidtil at have vist særlig interesse for empirisk forskning.

### 3. *Nogle hovedtræk af forskningsaktiviteten 1960–75*

I det foregående afsnit har hovedvægten været lagt på at trække nogle linier op i teoriudviklingen inden for politologisk forskning i Danmark i den her omhandlede periode. I det følgende skal det kort forsøges at antyde en række andre karakteristiske træk ved periodens politologiske forskningsaktivitet[24]).

Igen turde imidlertid en advarsel være på sin plads: De følgende bemærkninger prætenderer *ikke* at give et fuldstændigt billede – for slet ikke at tale om *det* fuldstændige billede – af dansk politologisk forsknings udvikling og stade. Ejheller vil det være muligt på den plads, der står til rådighed, at yde alle bidrag til denne forskning retfærdighed.

Set i fugleperspektiv kan der udpeges flere markante træk i det foreliggende »output« af politologisk forskning. Det gælder f. eks. noget så elementært som forskningens kvantitative omfang. Hvis man ser på forløberne for denne oversigt[25]), opdages det hurtigt, at der var meget lidt at berette om dansk politologisk forskning i 1965 og så godt som intet i 1960. Sidenhen har udviklingen taget fart. Enkeltprojekterne har desuden vist en tendens til at vokse, og et stigende antal gennemføres nu af flere forskere inden for samme institut eller fra flere institutter i fællesskab i stedet for som enkeltmandsarbejde.

Det er ovenfor blevet hævdet, at dansk politologisk forskning i den her betragtede periodes forløb har udviklet sig i en mere behavioralistisk retning, især for så vidt angår undersøgelsernes fokus, som i stigende grad kan ses at være individers eller gruppers holdninger og adfærd. Denne tendens kan tydeligt iagttages inden for vælgeradfærdsforskningen, hvor der kan peges på forskydningen fra 60'ernes økonologiske til 70'ernes survey analyser[26]) med en tilsva-

24. For en mere fyldig gennemgang af den politologiske forskningsaktivitet i den foreliggende periode må der henvises til artiklens originalversion i det kommende nummer af *Scandinavian Political Studies*, vol. XII, 1977.
25. Sven Henningsen og Erik Rasmussen, *op. cit.*
Stein Rokkan og Henry Valen, »Parties, Elections and Political Behaviour in Northern Countries: A Review of Recent Research», i Otto Stammer (ed.), *Politische Forschung*, Köln 1960, pp. 103–136.
Jan-Magnus Jansson, »Der Staatsapparat als Gegenstand der Politischen Wissenschaft in den Nordischen Ländern«, *ibid.*, pp. 137–151.
26. Ole Borre og Jan Stehouwer, *Fire Folketingsvalg 1960–1968*, Århus 1970.
Ole Borre, Hans Jørgen Nielsen, Steen Sauerberg, Torben Worre, *Vælgerskreddet 1971–73*, u.å
Ole Borre, Hans Jørgen Nielsen, Steen Sauerberg, Torben Worre, *Vælgere i 70'erne*, København 1976.

rende videreudvikling af problemstillingerne som følge. Den må også betragtes som baggrund for opkomsten af en forholdsvis ny forskningsinteresse i dansk politologi, nemlig studiet af socialiseringsprocesser[27]), og den har tilført studiet af politiske institutioner en ny dimension gennem studiet af rekrutteringsprocesser[28]).

Mest slående kan tendensen dog måske demonstreres af den forskning i individ-attityder og -adfærd, der er blevet igangsat inden for felter, som normalt anses for de mest resistente over for »the behavioral persuasion«, nemlig studiet af international politik og af offentlig forvaltning.

I forbindelse med sidstnævnte skal der her kun peges på to projekter. Det ene er en undersøgelse af forholdet mellem borger og kommune i Langå, baseret på interviewdata fra en stikprøve blandt kommunens indbyggere[29]). Det kan tolkes som et forsøg på at forbinde undersøgelsen af karakteristiske træk ved en lokal forvaltnings organisation med en undersøgelse af forbrugeren af systemets output både i rollen som forbruger og som feedback enhed. Det andet projekt er en undersøgelse af baggrunden og arbejdsvilkårene for medlemmer af de kommunale råd. Denne undersøgelse må ligeledes kunne betragtes som et forsøg på også i studiet af administrationen at inddrage en mikrosynsvinkel, bl. a. administratorers holdninger og adfærd, som supplement til undersøgelser på et højere niveau.

F. s.v. angår studiet af international politik kan der i denne forbindelse peges på forskellige projekter om udenrigspolitiske attityder, som er blevet iværksat i den foreliggende periode, f. eks. i forbindelse med folkeafstemningen om Danmarks medlemskab af EF i 1973[30]). Deres forgænger har i mange henseender været en undersøgelse af udenrigspolitiske holdninger generelt, som gennemførtes i 1969. Forbilledet var amerikansk, og ét af formålene med undersøgelsen var netop at afprøve muligheden for at overføre skalaer, som i en amerikansk kontekst havde vist sig anvendelige til måling af udenrigspolitiske holdninger, til danske forhold. Nogen afsluttende rapport er hidtil ikke fremkommet, men dele af de indsamlede data ligger til grund for publicerede artikler.

Denne udvikling m. h. t. undersøgelsernes fokus, i forbindelse med den ovenfor nævnte tendens til i øget udstrækning at arbejde med middle-range theories, må ses som den væsentligste baggrund for, at store dele af den politologiske

27. Se f. eks. Palle Svensson, *Politisk socialisering og partipræferencer blandt danske skoleelever*, Århus 1975 (stencil.). For en række kritiske indvendinger, se Søren Villadsen, »Politisk påvirkning af børn – en kritik af undersøgelser og teorier«, *Økonomi og Politik*, 1, 1973, pp. 3–20.
28. Se f. eks. Mogens N. Pedersen, *Political Development and Elite Transformation in Denmark*, Odense, 1974, og Mogens N. Pedersen og Kjell A. Eliassen, *The Professionalization of Legislatures: A Comparative Study of Political Recruitment in Denmark and Norway*, Odense 1975. Endvidere Mogens N. Pedersen, *Danske Politiker-Arkiver*, Århus 1972.
29. Ole Nørgaard Madsen, Poul Meyer, Søren C. Winter, *Borger og kommune*. Langå, Århus 1976.
30. Se f. eks. Jørgen Elklit, Peter Hansen, Nikolaj Petersen, Karen Siune, Melvin Small, Ole Tonsgaard, *The Danish EEC Referendum. Some Preliminary Results*, Århus 1974 (stencil.).

forskning har fået en drejning i sociologisk-socialpsykologisk retning i kraft af, at en væsentlig part af det teoretiske grundlag hentes fra disse områder. Det forekommer dog ikke berettiget at beskylde dansk politologisk forskning over en bank for psykologisk reduktionisme. Dertil er tilbøjeligheden til også at tage strukturelle faktorer i betragtning alt for udpræget.

Interessen for at hente inspiration fra andre tilstødende discipliner, så som økonomi, har derimod i den foreliggende periode tydeligvis været yderst begrænset. Modeller for rationel adfærd, som står i gæld til økonomisk tænkning, kan dog udpeges i f.eks. studiet af offentlig forvaltning og af partiadfærd og -strategi.

Et andet karakteristisk træk ved meget af den gennemførte forskning er den åbenbart – og forbavsende[31]) – ringe interesse i egentlige komparative analyser, som har gjort sig gældende. Dette er ikke ensbetydende med, at komparative synspunkter helt har manglet, eller at der ikke er blevet etableret noget samarbejde med udenlandske forskere. Det sidste er tværtimod sket i øget omfang, især gennem oprettelsen af ECPR, og har sat sig spor inden for bl.a. socialiseringsforskningen og nogle projekter omkring folkeafstemningen om dansk medlemskab af EF. Som en helhed betragtet forekommer dansk politologisk forskning dog alligevel ret »etnocentrisk« i det foreliggende tidsrum.

Det er ligeledes blevet hævdet ovenfor, at størsteparten af dansk politologisk forskning vil kunne klassificeres under anvendelse af Easton'ske kategorier[32]). Når dette gøres, kommer et andet bemærkelsesværdigt træk ved forskningen særdeles tydeligt frem. Det kan nemlig let vises, at den overvejende del af forskningsaktiviteten har været koncentreret på problemer, som står i forbindelse med input-, konversions- og feedback strukturer og -processer på forskellige niveauer, mens »fordelings-aspektet«, dvs. spørgsmålet om policy-indholdet i output, i høj grad har været overset. Man har åbenbart interesseret sig mere for, *hvordan* beslutninger bliver til end for, *hvilke* beslutninger der træffes, og hvad konsekvenserne af deres indhold måtte være. Erik Damgaard har gentagne gange peget på dette forhold og har, inspireret af amerikanske forbilleder, fremsat forslag til forskningsstrategier, der kunne rette op på det[33]). Sammen med Kjell A. Eliassen har han også påbegyndt et projekt[34]), som må håbes at give os øget indsigt m.h.t. »outcomes« af den politiske proces.

31. Forbavsende ikke mindst i betragtning af den kendsgerning, at »komparativ politik« udgør et hovedfag i dansk politologisk uddannelse på universitetsniveau.
32. Et anvendeligt klassifikationssystem på Easton'sk grundlag er opstillet i Stein Rokkan, »Political Research in Scandinavia 1960–65: Norway« i *Scandinavian Political Studies*, vol. I, Oslo 1966, p. 275.
33. Erik Damgaard, »Noter til diskussion af 'Politisk output analyse'«, i *Statsvetenskaplig tidskrift*, 75 (1), 1972, pp. 107–122.
34. Erik Damgaard og Kjell A. Eliassen, *Lovgivningsprocesser og politisk segmentering*, Århus 1975 (stencil.).

## 4. *Nogle afsluttende bemærkninger*

I de foregående afsnit har vi ladet en del af dansk politologisk forskning fra de sidste 15 år passere revue, og det er blevet forsøgt at samle brikkerne i et billede, vel vidende at dette indebar, at der i nogen grad blev påtvunget materialet en struktur, som ikke var uafhængig af betragteren.

Det resulterende billede kan med nogen ret karakteriseres som kaleidoskopisk, og det må være en skønssag, om man vil tage dette som udtryk for dansk politologis frodighed.

Den finske politolog Jan-Magnus Jansson drog engang en analogi imellem finsk statskundskabs stade og Afrika-kortlægningens stade på Stanleys og Livinstones tid, hvor kun kystlinien og de vigtigste bjergkæders beliggenhed var kendt i store træk. Med nogen ret kan samme billede vel anvendes på dansk politologisk forskning efter dens første 15 år. Spørgsmålet er, hvordan udforskningen vil fortsætte, og i hvilken retning ekspeditionskorpset vil bevæge sig. Heraf vil afhænge, på hvilke områder og i hvilket omfang vi vil være i stand til at eliminere – for igen at citere Jan-Magnus Jansson – »de mer eller mindre fantasifulla tolkningar som kartritarna i brist på bättre och enbart förlitande sig på rykten satt till pappers«[35]).

35. Citeret efter Dag Anckar, *Finsk statskunskap 1960–1975*, Åbo 1976.